

o potrzebach finansowych firmy i dostępnych źródłach finansowania międzynarodowego oraz ich kosztach alternatywnych. Następnie zaś dokonuje się wyboru odpowiednich rozwiązań szczególnych wariantów projektu inwestycyjnego, źródeł finansowania, programu osłonowego w zależności od sytuacji na danym rynku zagranicznym. Autor szczegółowo określa problemy i zagadnienia jakie przedsiębiorstwo powinno postawić i rozwiązać przed podjęciem strategicznej decyzji finansowej. Decyzje inwestycyjne są podejmowane tylko wtedy, gdy projekty inwestycji zagranicznych prowadzą do uzyskania pozytywnej wartości zaktualizowanej netto.

Kolejnym wątkiem rozważań tego rozdziału są źródła i koszty finansowania w skali międzynarodowej. E. Najlepszy podkreśla, iż pewne możliwości uzyskania dodatkowych oszczędności w kosztach użycia kapitału powstają, jeżeli uwzględni się zróżnicowanie stawek podatkowych i zróżnicowane traktowanie w przepisach podatkowych strat i zysków kursowych w operacjach pożyczkowo-kredytowych.

Jednocześnie należy pamiętać, że obok wyboru źródeł finansowania określonego przedsięwzięcia inwestycyjnego za granicą bardzo istotną decyzją strategiczną jest ukształtowanie wewnętrznej struktury kapitałowej takiego przedsięwzięcia. Oznacza to podjęcie decyzji, dotyczącej adekwatnej proporcji zaciągnięcia długu w stosunku do własnych źródeł finansowania danej inwestycji. Jak podkreśla Autor należy przy tym uwzględnić szereg istotnych warunków i okoliczności, co wymaga użycia odpowiedniego instrumentarium analitycznego, które bardzo czytelnie prezentuje w omawianej publikacji.

Ostatnim elementem tego rozdziału są rozważania dotyczące zależności między ryzykiem kursowym zagranicznych operacji gospodarczych, a adekwatnym programem osłony, który powinien być odpowiedzią przedsiębiorstwa na potencjalne zagrożenie jego pozycji finansowej w krótkim i średnim okresie. Autor prezentuje tutaj cztero-etapowy model prognozowania kursu waluty zagranicznej oraz omawia dwa rodzaje strategii finansowej, w które angażują się firmy, w zależności od istniejących warunków i oczekiwanej własnej pozycji walutowej.

Zrozumienie tego trudnego rozdziału zapewne ułatwi praktyczny przykład finansowania przedsięwzięcia inwestycyjnego, który Autor pokazuje na przykładzie wykorzystania długu zagranicznego i dla porównania przy zastosowaniu zagranicznej inwestycji bezpośredniej.

Podsumowując należy stwierdzić, że publikacja wypełnia lukę na rynku wydawniczym i powinna się znaleźć w katalogu podręcznym wszystkich osób studiujących problematykę ekspansji przedsiębiorstw na rynki zagraniczne oraz menedżerów podejmujących decyzje o podejmowaniu działalności gospodarczej w biznesie międzynarodowym. Występujące w pracy niewielkie uchybienia techniczne (niepełne przypisy) w żadnym stopniu nie umniejszają wartości tej pozytywnej publikacji.

Bogusława Drelich-Skulska

Regionalne aspekty rozwoju turystyki, pod red. Grzegorza Gołębskiego, PWN, Warszawa-Poznań 1999, ss. 206.

Recenzowana książka powstała jako wynik pracy zespołu ośmiu autorów związanych z wyższymi uczelniami Poznania: Akademią Ekonomiczną i Uniwersytetem im. A. Mickiewicza (M. Bednarska, G. Gołębski, B. Holderna-Mielcarek, H. Mruk, A. Niezgoda, J. Parysek, L. Wojtasiewicz, P. Zygarłowski). Celem nadrzędnym pracy, choć nie zostało to wyraźnie wyartykułowane przez autorów, jest opracowanie metod i sposobów, które mogą być przydatne do określenia stopnia atrakcyjności regionu dla potrzeb inwestycji turystycznych. Analizy i rozważania zawarte w pracy i to zarówno teoretyczne jak i empiryczne, dotyczą skali lokalnej (gmina) oraz regionalnej (województwa według stanu przed 1 stycznia 1999 r.), co zostało zaszyfrowane w tytule książki. Takie podejście stanowi nowy nurt w badaniach rozwoju turystyki w Polsce, nurt regionalny.

Praca podzielona została na sześć rozdziałów, które nie są autoryzowane, co potwierdza, że książka powstała jako wynik przemyśleń całego zespołu, a nie jako zbiór prac poszczególnych autorów.

W rozdziale pierwszym, zatytułowanym *Inwestycje a rozwój turystyki*, autorzy udowadniają tezę, że rozwój turystyki w regionie uwarunkowany jest nie tylko walorami przyrodniczymi obszaru ale głównie stopniem jego zainwestowania. W rozdziale tym analizowane są m.in. uwarunkowania przestrzenne inwestycji turystycznych oraz czynniki jakie wpływają na ich podejmowanie. Nie podważając w niczym wartości interesujących rozważań zawartych w tym rozdziale sądzę, że warto, omawiając uwarunkowania inwestycji turystycznych, wprowadzić jeszcze jedną kategorię, analizę ogólnych i szczegółowych czynników lokalizacji. Obiekt turystyczny, tak jak każda inna inwestycja, aby przynosić określone korzyści ekonomiczne musi mieć „trafioną” lokalizację, i to nie tylko w skali makro czy regionalnej, ale także w skali lokalnej czy szczegółowej. Może warto właśnie w kontekście czynników lokalizacji szczegółowej przedstawić uwarunkowania przestrzenne inwestycji turystycznych. Interesującą w tym rozdziale przedstawiono zależność między kategorią produktu turystycznego a motywacją podróży turystycznych (tab. 3 str. 24).

Rozdział drugi poświęcony został wyodrębnieniu regionów turystycznych jako obszarów atrakcyjnych dla inwestorów. Najbardziej interesującą częścią tych rozważań jest prezentacja mierników i metod, którymi w sposób syntetyczny można określić atrakcyjność jednostek przestrzennych z punktu widzenia możliwości rozwoju w nich funkcji turystycznych.

Analiza wyodrębniania regionów nie uwzględnia ważnego, również dla inwestorów, podziału regionów turystycznych na rzeczywiste i potencjalne, które po raz pierwszy w literaturze polskiej omówiła M. I. Mileska w pracy zatytułowanej *Regiony turystyczne Polski. Stan obecny i potencjalne warunki rozwoju*. Z perspektywy czasu jaki upłynął od ukazania się tej książki (rok 1963) wydaje się, że podział zastosowany przez jej Autorkę był bardzo trafiony, a pojęcie potencjalnego regionu turystycznego powinno być uwzględniane zwłaszcza w badaniach ekonomicznych. Warto może w rozważaniach o regionie turystycznym więcej miejsca poświęcić również regionowi węzłowemu w turystyce, zwłaszcza, że jest to pojęcie niejednoznaczne. Istnieją przynajmniej dwa typy tych regionów; węzłowy region rozrządowy (np. Zakopane czy Augustów) oraz węzłowy region docelowy np. pątniczny region turystyczny Częstochowy itd.

W przypisie nr 16 na str. 47 wkraść się błąd w pisowni nazwiska jednego z pierwszych w Polsce badaczy turystyki, którym był S. Leszczycki a nie S. Leszczyński. Szkoda również, że autorzy wymieniając badaczy, którzy stosowali dla określenia oceny atrakcyjności turystycznej metodę bonitacji punktowej nie podali nazwiska Walentyny Dejoy, która z powodzeniem stosowała tę metodę dla oceny walorów antropogenicznych, zwłaszcza, że Autorka ta pracuje i publikuje w środowisku poznańskim.

Kolejny, trzeci rozdział pracy nosi tytuł *Rola statystyki w inwentaryzacji istniejącej infrastruktury turystycznej* i poświęcony jest generalnie omówieniu źródeł statystycznych, jakie można pozyskać dla celów badań turystycznych. Wprawdzie autorzy wykazują dużo inwencji aby przedstawić jakie dane statystyczne można obecnie w Polsce pozyskać dla analizy atrakcyjności turystycznej i budowania odpowiednich wskaźników, to jednak nie da się ukryć, że polska statystyka regionalna, w tym również dotycząca turystyki, jest na niskim poziomie, co ma niewątpliwy wpływ na możliwości solidnych badań i analiz naukowych w skali regionu. Dodatkowo sprawę komplikuje jeszcze fakt (z czym autorzy nie mieli do czynienia, bowiem swoje badania prowadzili przed 1999 rokiem) nowego podziału administracyjnego Polski na powiaty i województwa, co wymaga na nowo budowania statystyki regionalnej w naszym kraju.

Niewątpliwą zasługą autorów pracy jest zebranie i omówienie w sposób przystępny (również w formie tabel) źródeł statystycznych jakie można pozyskać w Polsce dla charakterystyki walorów turystycznych (tab. 1), stanu środowiska naturalnego (tab. 2), ochrony środowiska (tab. 3), dostępności komunikacyjnej (tab. 4), infrastruktury usługowej (tab. 5), infrastruktury technicznej (tab. 6), stosunków ludnościowych (tab. 7), finansów gmin (tab. 8), bazy noclegowej (tab. 9), bazy gastronomicznej (tab. 10), bazy uzupełniającej (tab. 11). Myślę, że autorzy przeceniają jednak zbiory Banku Danych Lokalnych, a brak dobrze zorganizowanej statystyki dotyczącej np. ruchu turystycznego, segmentacji rynku czy badań statystycznych nad jakością usług turystycznych jest poważną przeszkodą w rozwoju regionalnych badań turystyki w Polsce.

Rozdział czwarty pracy został zatytułowany *Atrakcyjność obszarów dla inwestorów w turystyce a planowanie na szczeblu województwa i gminy*. Zadaniem tego rozdziału, jak piszą autorzy pracy na stronie 95 jest próba odpowiedzi na dwa pytania; a) „czy i jak rozwój turystyki jest usytuowany w planach sporządzonych na szczeblu województwa i gminy”, b) „jak włączyć to planistyczne ujęcie do oceny atrakcyjności obszarów dla inwestorów w turystyce”. Szukając odpowiedzi na te pytania autorzy dokonują przeglądu i analizy obowiązujących w Polsce przepisów, dotyczą-

cych planowania przestrzennego, stwierdzając że obecny okres jest wyraźnie przejściowym w tym zakresie. Kończy się okres obowiązywania części planów a brak wyraźnych przepisów zwłaszcza w zakresie polityki regionalnej kraju, utrudnia bardziej długofalową działalność. Autorzy jednoznacznie wypowiadają się za koniecznością uwzględniania w założeniach planistycznych na szczeblu regionu poprawnej oceny atrakcyjności turystycznej obszarów, co jest jednym z ważnych czynników przy wyborze przez decydentów miejsca inwestycji turystycznych.

Bardzo interesujące rozważania zawiera kolejny rozdział pracy zatytułowany *Rola marketingu w określaniu atrakcyjności obszarów dla inwestorów*. Autorzy prezentują w nim podejście marketingowe funkcjonowania przedsiębiorstw turystycznych na szczeblu lokalnym w odniesieniu do atrakcyjności tych obszarów dla inwestorów. W rozdziale tym przedstawiono metody określenia stopnia zadowolenia uczestników rynku turystycznego i to w dwóch wymiarach; metody ilościowe (głównie ankietowe) oraz jakościowe (metoda ekspertów, metoda delficka). Rozdział kończy prezentacja promocji produktów turystycznych na wybranym obszarze.

Cały ten rozdział, traktujący o mechanizmach marketingowych w zakresie atrakcyjności obszarów dla inwestorów, napisany został z dużym znanstwem, a prezentowane metody, choć niektóre trudne do zastosowania w polskich warunkach (zwłaszcza metody jakościowe) stanowią bardzo dobry przegląd współczesnego warsztatu badawczego.

Ostatni rozdział pracy *Praktyczne zastosowanie metod wyznaczania obszarów atrakcyjnych dla inwestorów w turystyce* prezentuje procedurę badawczą oraz wyniki badań empirycznych jakie autorzy przeprowadzili na terenie województwa szczecińskiego i gorzowskiego (województwa w podziale przed 1999 rokiem).

Po wyliczeniu wskaźników atrakcyjności inwestycyjnej oraz uwarunkowań rozwoju turystyki według gmin dla obu województw, przedstawiono oba mierniki na mapach, a następnie wyliczono miejsca gmin według atrakcyjności turystycznej oraz atrakcyjności inwestycyjnej (pierwsze miejsca zajęły gmina Kostrzyn w woj. gorzowskim i gmina Rewal w szczecińskim). Następnym etapem procedury badawczej była budowa tabel syntetyzujących dla gmin, w których obok wymienionych wcześniej mierników określono również syntetyczny miernik atrakcyjności gminy, scharakteryzowano infrastrukturę turystyczną, omówiono atrakcje turystyczne i możliwości rozwoju produktu turystycznego. W zakończeniu tego rozdziału zaprezentowano sposób na korygowanie wskaźników atrakcyjności (wojewódzkie i gminne ustalenia planistyczne), przedstawiono rezultaty badań marketingowych oraz zaprezentowano możliwości rozwoju produktów turystycznych na badanych obszarach w formie studium przypadku („Region północny” gminy: Choszczno-Drawno-Dobiegniewo). Rozważania te kończy krótki podrozdział zatytułowany *Kierunki rozwoju infrastruktury turystycznej*.

Do pracy załączono tabele wskaźników cech wykorzystanych przy praktycznym wyznaczaniu obszarów atrakcyjnych dla inwestorów w turystyce, zestawione według gmin dla województwa szczecińskiego i gorzowskiego.

W książce wykorzystano niezbędne narzędzia pracy naukowej (przypisy, analiza statystyczna i kartograficzna). Bibliografia zestawiona na końcu tekstu obejmuje 74 pozycje głównie w języku polskim oraz wykaz aktów prawnych i innych źródeł wykorzystanych w pracy.

W konkluzji przedstawionej recenzji pragnę podkreślić, że praca przygotowana pod redakcją Grzegorza Gołębskiego zasługuje na wysoką ocenę i rekomendację. Jest to bowiem jedna z pierwszych w Polsce prób, i to raczej udanych, wypracowania metodologii atrakcyjności regionu dla potrzeb inwestycji turystycznych. Praca wnosi nowe wartości zarówno naukowe, których należy doszukiwać się w proponowanych metodach, jak i praktyczne. Nie wystarczy bowiem już dziś dysponować walorami przyrodniczymi czy kulturowymi, trzeba jeszcze wykazać określoną atrakcyjność regionu dla inwestycji turystycznych. Praca ta jest dobrym „przewodnikiem” metodologicznym jak atrakcyjność taką badać zwłaszcza, że obok części teoretycznej zawiera również rozdział prezentujący wynik konkretnych badań empirycznych.

Należy również podkreślić, że recenzowana książka otwiera w literaturze polskiej, jak sądzę, cykl poważnych, naukowych prac regionalnych dotyczących turystyki. O ile miało by tak być, to niezbędnym wydaje się przeprowadzenie wnikliwej dyskusji na temat regionu turystycznego, jego typów i rodzajów oraz delimitacji. Uwagi, jakie w tym zakresie poczyniłem w tej recenzji należy uważać jako sygnał poprzedzający taką dyskusję.